

Ana Benedetič

PROMOCIJA SUB AUSPICIIS IMPERATORIS

Uspehe pridnega učenja, pridobivanja znanja in znanstvenih dosežkov posameznikov so že v preteklosti visoko cenili ter jih v različnih obdobjih tudi na različne načine spodbujali in nagrajevali. Eno takih oblik nagrajevanja srečamo v preteklih časih, v nekoliko spremenjeni obliki pa še danes, v Avstriji – imenuje se promocija *sub auspiciis imperatoris* in je specifična avstrijska institucija. Njene korenine segajo v 17. stoletje in še nazaj; povzeta je deloma po običaju kronanja pesnikov iz časa cesarja Friderika III. v 15. stoletju, deloma pa po slavnostni promociji pri jezuitih. Pri jezuitih je bila taka slavnostna promocija uvedena v 17. stoletju v Gradcu in na Dunaju ter je bila omejena na filozofsko in teološko fakulteto s predpostavko: plemenito poreklo, odličen študijski uspeh in vedenje brez vsake graje. Od kod beseda *auspiciis*? – Najdemo jo v zvezi z običajem pri starih Rimljanih. Posebni svečeniki

Bakrorez z ene prvih »Promocij sub auspiciis imperatoris« na Dunaju 1693. leta. /Iz knjige Fr. Galla: Alma Mater Rudolfina 1365_1965/

Od leta 1779 dalje je bilo darilo za promovirance »Sub auspiciis imperatoris« dragocen briljanten prstan z začetnicami imena vladarja. Prstan na sliki je bil last dr. Jakoba Žmavca.

– avguri so jim namreč prerokovali prihodnost iz ptičjega leta.

Prva promocija *sub auspiciis imperatoris* je bila izvedena pod vladno cesarja Leopolda I. na Dunaju 30. decembra 1661; njegovi nasledniki so s tem nadaljevali. Poleg promocij pod pokroviteljstvom monarha so bile tudi promocije pod oblastjo monarhovih soproj, zlasti vdov, pa tudi pod pokroviteljstvom obeh veličanstev. V 18. stoletju so bili mnogi študenti promovirani *sub auspiciis imperatoris* pod pokroviteljstvom visokih osebnosti iz krogov avstrijskega visokega plemstva, ki so zastopali cesarja.

Cesarica Marija Terezija je bila 1751. leta sama prisotna na promociji *sub auspiciis imperatoris* in jo je leta 1779 razširila še na pravno fakulteto. V naslednjih obdobjih so se take promocije pojavljale redkeje in so bile v glavnem omejene na pravne fakultete; od 1882 do 1918 pa je bilo vsem fakultetam omogočeno potegovati se za to obliko promocije. Šele pod cesarjem Francem Jožefom I. in njegovim naslednikom Karlom I. je namreč ta akademska institucija zopet zacvetela v polnem razmahu. Zadnja promocija *sub auspiciis imperatoris* je bila 10. julija 1918. leta.

Bistveni značilnosti take promocije sta bili navzočnost zastopnika cesarja in bogato darilo, ki ga je prejel promoviranec. Osebna navzočnost

cesarja je bila do leta 1848 zelo redka; ob tem sem že omenila cesarico Marijo Terezijo. Cesarja so na Dunaju nadomeščali najvišji dvorni prvaki ali predsednik vlade, na drugih univerzah pa gubernijski predsedniki.

Darila v starih časih so bila skromnejša; večinoma je šlo za zlate verige ali medaljone s podobo cesarja. Od leta 1779 so kot darilo poklanjali dragocen briljantni prstan z inicialkami vladarja. Take promocije in dragocenega darila je bil deležen le, kdor je z odličnim uspehom opravil višjo stopnjo srednje šole, imel najboljši visokošolski uspeh in tudi nadpovprečno znanstveno kvalifikacijo.

Med dobitniki visokega cesarskega odlikovanja so bili v preteklosti tudi mnogi Slovenci, ki so študirali na avstrijskih univerzah; naj navedem le nekaj imen:

- dr. Valentin Krisper, štud. prava, promocija na Dunaju 8. 11. 1884
- dr. Matija Murko, štud. fil. fak., promocija na Dunaju 8. 2. 1886
- dr. Vladimir Žitek, štud. prava, promocija v Gradcu (?) 1889
- dr. Anton Skumovič, štud. prava, promocija v Gradcu 20. 4. 1893
- dr. Jakob Žmavc, štud. fil. fak., promocija na Dunaju 26. 10. 1894
- dr. Ivan Žolger, štud. prava, promocija v Gradcu 14. 6. 1895
- dr. Fran Ilešič, štud. fil. fak., promocija v Gradcu (?) 1901
- dr. Ivo Raišp, štud. medicine, promocija na Dunaju (?) 1911
- dr. Hugon Robič, štud. medicine, promocija v Gradcu 18. 5. 1912

Dr. Matija Murko v svojih spominih opisuje omenjeno cesarsko promocijo, rekoč: »... kot dijak, ki je opravil vse izpite na gimnaziji in na vseučilišču z odliko./sem/ imel pravico zahtevati promocijo sub auspiciis imperatoris; na nji je prejel kandidat od cesarja velik krasen prstan s cesarsko krono in inicialkami F. J. T. iz diamantnih drobcov in s štirinajstimi velikimi briljanti v zlatem okviru. To odlikovanje je cesarica Marija Terezija namenila pravnikom, toda leta 1882 si je izposloval klasični filolog Wodtke prvič takšno podelitev tudi na filozofski fakulteti. Jaz sem mu sledil 8. februarja 1886 na prav slavnostno promocijo, na kateri mi je izročil cesarsko darilo nižjeavstrijski deželni namestnik. Za temo svojega predavanja sem si izbral kot Miklošičev

Dr. Jakob Žmavc, ki je bil promoviran »Sub auspiciis imperatoris« na Dunaju 26. oktobra 1894.

učenec 'Die Bedeutung der Fremdwörter'; tu sem poudaril pomen tujk v kulturni zgodovini človeštva. To znanstveno predavanje je bilo pomembno tudi za širše občinstvo, na kar me je z velikim veseljem opozoril rektor Zhishmann, profesor cerkvenega prava na pravni fakulteti, Slovenec, toda še bolj v smislu starega 'ein Krai-ner'. To predavanje je izšlo kot moj prvi nemški spis v Wiener Zeitung št. 43/44«. Dalje dr. Murko opisuje, kako so bili veseli njegove promocije njegovi kolegi, ki so v srebrni dvorani dunajskega Musikvereina priredili poseben večer, ki mu je predsedoval profesor Jakob Minor, naslednik Ericha Schmidta: »Na njegovo povelje sem moral predstavljati kneza pivcev, čigar pesem se je pričnjala z besedami:

vseh bedakov sem vladar,
pitja zvoljeni sem car,
drugi vsi pa semkaj ste prišli,
da kneževsko bi stregli mi.«

Navzoči so se temu pozivu radi odzvali in so ga obkroževali kakor kneza na prestolu. Dva dni kasneje je akademsko društvo Slovenija s slovan-skimi prijatelji na Dunaju razkošno proslavilo Murkov doktorat. Iz Petrograda je Murku poslal latinsko brzojavko s čestitko tudi Vatroslav Jagić.

Verjetno je še precej Slovencev, ki so v preteklosti prejeli tak častitljiv doktorat. Potrebno bi bilo pregledati arhive avstrijskih univerz, zlasti dunajske in graške, pa tudi drugih, na katerih so v preteklosti študirali slovenski študenti.

Ljudje, katerih predniki so bili promovirani sub auspiciis imperatoris, običajno ne hranijo dragocenih prstanov doma, ampak v bančnih sefih. Nekateri so mi povedali, da so prstan izgubili v času prve svetovne vojne. Zaradi morebitne kraje je doma hraniti tak dragocen prstan, zlasti še, če potomci stanujejo tam, kjer je nekoč stanoval promoviranec, zelo nevarno. To se je

21. septembra 1969 zgodilo hčerki dr. Vladimirja Žitka, sedaj že pokojni Albinci Žitek, stanujoči na Rimski cesti v Ljubljani, v drugem nadstropju Mundove hiše (bila je namreč sorodnica velikega mecena slovenske mladine, dr. Franca Munde in je imela dedno stanovanje v njegovi hiši). Dopoldne je šla k maši v uršulinsko cerkev, ob vrnitvi pa je našla povsem razmetano stanovanje ter opazila izginotje dragocenega očetovega prstana. Takoj je obvestila policijo, ki ji je uspelo izslediti tatu in je avgusta 1970 že tekla razprava na ljubljanskem okrožnem sodišču proti P. W., avstrijskemu državljanu, ki je na zadnji sodni razpravi naposled le spregovoril bolj odkrito in med drugim povedal, kam je dal nakradeno zlatnino, med katero je bil tudi briljantni prstan, ki ga je obtoženi podaril neki ženski v Zagrebu in so ga kriminalisti pri njej tudi res našli. Žitkovi so tako vrnili dragoceni očetov prstan. V razgovoru mi je zaupala, kam ga je nato spravila, da bi bil na varnem in nikomur dostopen; vendar sem ji

Podelitev »Promotiae sub auspiciis Praesidentis rei publicae« trem kandidatom 23. junija 1976. leta v slavnostni rezidenci v Salzburgu. Z leve strani sedijo: dr. Ferdinand Reisinger, dr. Dana Zwitter-Tehovnik in dr. Kurt Arrer. Na levi strani fotografije sedita dr. Mirt Zwitter in soproga Danica, starša dr. Dane Zwitter-Tehovnik.

morala dati roko in častno besedo, da tega nikomur ne izdam.

Potomci dr. Jakoba Žmavca, zlasti hčerka Kristina Žmavc, pa so se odločili in dragoceni prstan z darilno pogodbo predali Narodnemu muzeju v Ljubljani. Seveda pod pogojem, da ga le-ta hrani v varnem sefu, ob kakršnikoli predstavitvi pa da mora biti ob fotografiji prstana tudi ime njegovega lastnika.

Po propadu Avstro-Ogrske so se ponovno pojavili načrti za obnovo promocije sub auspiciis, vendar so propadli. Po eni strani zaradi stališča, da je bila ta nekdanja ustanova osebno dejanje cesarja in je bilo darilo plačano iz njegove privatne blagajne, po drugi strani pa zaradi mnenjskih razhajanj, kdo sploh naj to institucijo vodi znotraj avstrijskih visokih šol. Tudi po drugi svetovni vojni so prizadevanja za obnovo te akademske institucije močno oživela. 5. marca 1952 je izšel zvezni zakon, ki je uvedel pojem *promotia sub auspiciis Praesidentis rei publicae*, saj je promocija prešla v pristojnost predsednika avstrij-

ske države. Pogoji za pridobitev te časti so enaki pogojem, ki so veljali nekoč za cesarsko promocijo, razen tega pa imajo promoviranci prednost pri zaposlovanju v državnih službah. Po 34-letni pavzi so na univerzi v Innsbrucku 20. decembra 1952 v navzočnosti zveznega predsednika opravili prvo tovrstno promocijo, na Dunaju pa celo po 38-letni pavzi, in sicer 9. junija 1953. Še vedno je veljal pogoj za dosego te časti: z odliko končati višjo srednjo šolo, najboljši visokošolski uspeh in nadpovprečna znanstvena kvalifikacija.

Med temi, novejšimi promoviranci je omeniti tudi dva koroška Slovenca, ki sta bila v Salzburgu deležna te posebne časti, in sicer sta to prof. dr. Dana Zwitter Tehovnik (23. junija 1976) in dr. Anton Kumer (24. februarja 1999). 25. januarja 1974 je bil na univerzi v Gradcu tako promoviran tudi dr. Ljubomir Črepinšek, zaslužni profesor mariborske univerze in strokovnjak za jedrsko fiziko.

Dr. Dana Zwitter Tehovnik mi je pripovedovala o poteku svečanosti na salzburški univerzi. Ta

Predsednik avstrijske države dr. Rudolf Kirschlager izroča zlati prstan prof. dr. Dani Zwitter-Tehovnik ob podelitvi »Promotiae sub auspiciis Praesidentis rei publicae« s čestitko, ki jo je napisal tudi na fotografijo. Poleg dr. Dane Zwitter stoji tudi častni promoviranec dr. Kurt Arrer; Salzburg, 23. junija 1976.

Prof. dr. Ljubomir Črepinšek na častni promociji »Sub auspiciis Praesidentis rei publicae« pred akademskim senatom Univerze v Gradcu, 25. januarja 1974.

čast je poleg nje 23. 6. 1976 doletela še dva kandidata, in sicer dr. Ferdinanda Reisingerja in dr. Kurta Arrerja. Svečanost je potekala v Salzburgu v nekdanji škofovski rezidenci oziroma v slavnostni dvorani. Prireditve so odprli z avstrijsko državno himno glasbeniki, ki so spremljali celotno slovesnost; zlasti so veliko igrali Mozartovo glasbo. Najprej je govoril rektor salzburške univerze, dr. Hans Wagner, ki je bil tudi promotor dr. Dane Zwitter Tehovnik. Za njim je govoril predsednik države dr. Rudolf Kirschlager, ki je v svojem nagovoru poudaril pomen koroške Slovenke, potem pa dr. Erika Weinzirl, ki je spregovorila o njenem življenju in delu. Svečani prireditvi je prisostvovala vsa avstrijska elita – namestnik deželnega glavarja, salzburški nadškof, zastopnik najvišjih vojaških oblasti, častni doktorji salzburške univerze in drugi veljaki. Med prisotnimi na svečanosti sta bila tudi starša promoviranke, dr. Mirt in Danica Zwitter.

Promovirancem sub auspiciis Praesidentis rei publicae je avstrijski predsednik izročil svečano listino in zlati prstan, ki pa po vrednosti ne dosega prstana, ki so ga nekoč podeljevali cesarji, od Marije Terezije dalje. Prstan je majhen, na zgornji plošči ima v sredini avstrijski grb, ob robu pa zapis »sub auspiciis praesidentis«; okrog napisa je stiliziran lovorjev venec. Prstan je za slavljenca izdelan

po meri in ga potem lahko vsakodnevno nosi; prstan je delo mojstra A. E. Köcherta na Dunaju.

Dr. Ljubomiru Črepinšku, ki je bil promoviran sub auspiciis Praesidentis rei publicae 25. januarja 1974, je zaradi bolezni avstrijskega predsednika Franza Jonasa častni prstan izročila ministrica za znanost Herta Firnberg. Tema njegove disertacije je bila Separabilni potenciali v jedrski materiji. Disertacijo je pisal na Inštitutu za teoretsko fiziko v Gradcu, kjer se je vključil v skupino šestih fizikov.

Sodobna znanost postaja vse bolj in vse hitreje stvar cele zemeljske oble; ustvarjajo jo znanstveniki vsega sveta, tudi slovenski.

Viri in literatura:

Gradivo, ki so mi ga posredovali potomci promovirancev in njihovi ustni podatki.

Originalne diplome promovirancev in dokumenti v zvezi z njimi.

Franz Gall, Alma Mater Rudolfini 1365–1965.

Matija Murko, Spomini, Ljubljana 1951.

Dnevnik 6. 8. 1970, članek: »Koliko je vreden prstan, darilo cesarja Franca Jožefa?«

Razgovor z dr. Dano Zwitter Tehovnik.

Razgovor z dr. Ljubomirom Črepinškom.

UNIVERSITÄT IN GRAZ

PROMOTIONSURKUNDE

UNTER DEM REKTORAT DES

Univ. Prof. Dr. phil. HERIBERT FIEBER

UND UNTER DEM DEKANAT DES

Univ. Prof. Dr. phil. REINHART SCHUSTER

VERLEIHT

DIE PHILOSOPHISCHE FAKULTÄT

VERTRETEN DURCH DEN PROMOTOR

Univ. Prof. Dr. phil. PAUL URBAN

HERRN

Dipl.-Ing. LJUBOMIR ČREPINŠEK

GEBOREN AM 12. APRIL 1936 IN CELJE, JUGOSLAWIEN

NACH ERFÜLLUNG DER GESETZLICHEN VORAUSSETZUNGEN

UNTER DEN AUSPIZIEN DES BUNDESPRÄSIDENTEN

DEN AKADEMISCHEN GRAD

DOKTOR DER PHILOSOPHIE

(DOCTOR PHILOSOPHIAE – DR. PHIL.)

GRAZ, AM 25. JÄNNER 1974

REKTOR

Dr. Reinhard Schuster
DEKAN

PROMOTOR